

М. В. КОВАЛЬ

(До 70-річчя від дня народження)

11 червня 2003 р. виповнилося 70 років від дня народження відомого українського вченого, доктора історичних наук, професора М. В. Ковалю. Він народився в м. Києві у 1933 р. в сім'ї кадрового офіцера Червоної армії.

Михайло Васильович був ще підлітком, коли в його життя ввійшло страшне слово “війна”. Пізніше він часто згадував свою останню зустріч з батьком на початку війни, біль і відчай, які відчув, коли сім'я отримала похоронку про його загибель під час оборони Києва, голод і злиденні воєнні роки, намагання матері хоч якось налагодити їхній побут під час евакуації родини у Середню Азію.

Є. О. Коваль, за фахом фельдшер, працювала в тилу у військових шпиталях. Там, далеко від рідної домівки, незважаючи на вкрай скрутні умови життя, Михайло Васильович не розлучався з книжками, багато читав. У нього був великий потяг до навчання. Мати всіляко підтримувала це бажання. Все життя вона присвятила своїм дітям, щоб вивести їх у люди, дати хорошу освіту виховати їх порядними і чесними, аби їхній батько, коли б він повернувся з війни, а з цією надією, незважаючи ні на що, вона жила довгі роки, міг пишатися синами. Вони виправдали її сподівання.

У 1944 р. сім'я повернулася в Київ. Після закінчення школи в 1952 р. Михайло Васильович вступив до Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка на історико-філософський факультет.

Закінчивши у 1957 р. з відзнакою курс навчання, він деякий час працював в Архівному управлінні Української РСР. У грудні 1957 р. поступив на роботу у видавництво АН УРСР молодшим редактором, а в 1967 р. зайняв посаду науковця в Інституті історії України АН УРСР. З 1972 р. по 1994 р. працював, крім того, спочатку заступником, а потім і головним редактором друкованого органу Інституту — “Українського історичного журналу”.

Робота у видавництві та журналі значно розширила його науковий світогляд, розвинула в нього журналістський хист і талант редактора. Але, незважаючи на широке коло обов'язків, велику громадську роботу, на першому плані у М. В. Ковалю завжди перебувала науково-дослідна робота. Результатом його наполегливої праці стали захисти у 1964 р. кандидатської, а в 1977 р. — докторської дисертацій.

З під його пера вийшло близько 400 праць, у тому числі 8 індивідуальних монографій. Серед них: *У битві з фашизмом: Соціалістична культура — могутнє знаряддя в народній боротьбі на Україні проти фашистських окупантів* (К., 1964); *Історія пам'ятає! (Кривавий шлях фашистів на Україні)* (К., 1965); *Все — для перемоги: Подвиг трудящих України у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 рр.* (К., 1970); *У горнілі війни (Співдружність українського народу з братніми народами СРСР у роки Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр.)* (К., 1972); *Общественно-политическая деятельность трудящихся Украинской ССР в период Великой Отечественной войны* (Київ, 1977).

М. В. Коваль також є автором розділів та членом редколегій низки фундаментальних праць.

Ще однією стороною наукової діяльності М. В. Ковалю була його участь у написанні ряду підручників з історії України, а також читання курсу лекцій перед студентами Київського національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Виступаючи перед різними верствами населення, Михайло Васильович об'їздив майже всю Україну, побував у військових частинах і трудових колективах. Патріотичне виховання молоді він вважав своїм святим обов'язком.

Багато часу М. В. Коваль приділяв також роботі як консультант Меморіального комплексу “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941—1945 років”, допомагаючи його співробітникам готувати експозиції та тематичні виставки.

Напружена дослідницька робота, обширна громадська діяльність не завадила йому підготувати близько 30 кандидатів та докторів історичних наук. Він допомагав дослідникам обирати актуальні теми, вчив умінню аналізувати й осмислювати історичні події, аргументовано відстоювати свої позиції, націлював на копітку роботи в архівах у пошуках маловідомих важливих матеріалів та документів.

Михайло Васильович був дуже уважним і навіть прискіпливим науковим керівником, не терпів поверховості та кон'юктурності в роботі. За зовнішньою суворістю приховувалися людяність та доброзичливість. Багатоманітність своїх учнів та колег він допомагав у вирішенні побутових проблем. В той же час для себе особисто він ніколи не домагався ніяких привілеїв та матеріальних благ, був дуже скромною, інтелігентною людиною.

Михайлу Васильовичу була притаманна вимогливість до своїх підлеглих (в 1988—2000 рр. він очолював відділ історії України періоду Другої світової війни), але ще більш вимогливим він був до себе. Постійна праця в архівах, бібліотеках, його велика ерудиція, знання кількох іноземних мов, широкий спектр не тільки історичних, а й літературних інтересів, колосальна працездатність дозволили йому стати справжнім професіоналом своєї справи. Його досягнення на історичній ниві були високо оцінені спеціалістами-науковцями і державою. Він — лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1970 р.), заслужений діяч науки і техніки України (1996 р.). Незважаючи на нагороди та відзнаки, Михайло Васильович ніколи не зупинявся на досягнутому.

У своїй останніх працях — “Україна у Другій світовій та Великій Вітчизняній війнах (1939—1945): Спроба сучасного концептуального бачення”, “Друга світова війна і Україна (1939—1945 рр.). Історіософські нотатки”, “Україна у Другій світовій та Великій Вітчизняній війнах (1939—1945 рр.), що увійшла в серію “Україна крізь віки”, М. В. Коваль узагальнив свої багатолітні роздуми про феномен Другої світової й Великої Вітчизняної війн, чітко окреслив ключові питання цієї рубіжної події в історії людства й України. Він широко вболівав за складні й суперечливі, але водночас нагальні проблеми, що їх привнесла в сьогодення війна. У цих працях міститься багато неординарних, оригінальних міркувань, зауважень, висновків, ідей стосовно різних проблем, які вже знайшли своє підтвердження в сучасних роботах або стануть у нагоді майбутнім дослідникам.

Окремою сторінкою творчої біографії М. В. Ковалю був випуск періодичного видання наукових праць “Сторінки воєнної історії України”, яке він зініціював у 1997 р. Авторитет вченого залучив до участі у випусках збірника вітчизняних і зарубіжних істориків. Поряд з досвідченими фахівцями зі “Сторінками” активно співпрацювали й молоді автори. Для них робота з Михайлом Васильовичем була справжньою творчою майстернею. Саме завдяки зусиллям М. В. Ковалю випуски збірника здобули високий науковий рейтинг.

У важкій і напруженій роботі поруч з ним завжди була його вірний помічник — дружина Людмила Миколаївна. У нього були обширні плани, цікаві творчі задуми. На жаль, здійсненню їх не довелося збутися. 15 вересня 2001 р. безжалісна хвороба обірвала життя Михайла Васильовича, але частка його душі, серця залишилася в його книгах, у пам'яті учнів, колег і всіх тих, хто мав нагоду спілкуватися з ним. Ще довго буде даватися взнаки відсутність його енциклопедичних знань у процесі наукового відтворення правдивої, цілісної картини такої історичної епопеї, як Друга світова та Велика Вітчизняна війни.